

MŰHELY

NÉGYESI LAJOS

HADTÖRTÉNELMI PÉLDÁK FELHASZNÁLÁSA A KATONAI OKTATÁSBAN

A katonai intelligencia egyik fontos eleme a hadtörténelem, hiszen a katonától joggal várhatjuk el, hogy ismerje a hadügy, a háborúk, a haditechnika és a hadseregek történetét. Ez a folyamatosan bővíthető lexikális tudás egyaránt hasznos lehet a szerződéses katonától a tábornokig minden állománykategóriának. Van azonban a hadtörténelemnek egy másik dimenziója, ahol a hadtörténelmi eseményekben a műveleti tapasztalatokat keressük, annak érdekében, hogy tanulságot és példát adjon a jelen kor harcaihoz. Itt már differenciálódik a tiszthelyettes és a törzstiszt érdeklődése, hiszen mindenki azokat az ötleteket keresi, melyek a beosztásával járó feladatok megoldásához jelentenek segítséget.¹

Békében fel lehet készíteni a katonát a harcra, azonban a valós háborús körülményeket nem tudjuk megteremteni. A háború igazi arcát csak a résztvevők szemén keresztül láthatjuk, ami szintén a hadtörténelem része. A békehadseregek katonáira éles helyzetben addig ismeretlen hatások özöne zúdul. Le kell győzni a félelmet a haláltól és az ellenségtől, elő kell hívni és alkalmazni a kiképzésen megtanultakat. Lényegében alkalmazkodni kell a háborús körülményekhez. Az első rutin megszerzése után a döntéshozóknál – a felkészültségüktől függően – információhiányos állapot alakulhat ki. Amikor már képesek vezetni az alárendeltek, rájönnek, hogy az addig száraznak, sokszor unalmasnak ható harcvezetési szabályok gyakorlati alkalmazása korántsem egyszerű. A szabály ugyanis a letisztult tapasztalat, amit bonyolult környezeti hatások között kell alkalmazni. A harc azután kitermeli a jó parancsnokot, aki nem csak ismeri a szabályokat, hanem megfelelő tapasztalatokkal és rutinnal rendelkezik a helyzetnek megfelelő alkalmazáshoz.² Ebben a folyamatban nagy szerepe van a tapasztalatnak, ami nem csak a sajátunk, hanem másoké is lehet, akik hasonló feladatot látnak vagy láttak el. Ezzel elértünk a hadtörténelem szerepéhez. A kezdeti tapasztalathiányos állapotban nagy jelentősége lehet a hadtörténelemnek, amely az adott feladathoz hasonló esetek hadtörténelmi tapasztalatait tárja fel és ismerteti.³

---

¹ Jelen tanulmányt nem azzal a céllal írtam, hogy a hadtörténelem hasznosságáról értekezsem. A hadművészeti irodalom tanulsága szerint a sikeres hadvezérek mindig felismerték a fontosságát. Frontinustól Guderianig a hadtudósok nemzedékei merítették a harcok történetéből a háborúk sikeres megvívását elősegítő tapasztalatokat. Azt, hogy a XXI. század katonája sem nélkülözheti a hadtörténelem példát, a legjobban az FM 100-5-ös USA szabályzat példázza, melyben az egyes pontok érvényességét hadtörténelmi példák támasztják alá. FM 100-5 Hadműveletek. Magyar Honvédség Vezérkara, Budapest, 1997.

² Perjés Géza részletesen foglalkozik a kérdéssel, amikor a Clausewitz által leírt katonai géniuszt fogalmát értelmezi. *Perjés Géza: Clausewitz. Budapest, 1983. 384–385. o.*

³ Clausewitz „példáknak” nevezi a hadtörténelmi eseteket. Négy esetet különböztet meg amikor a példákat felhasználjuk: először egy elv lényegének megvilágítása céljából, másodszer egy elv alkalmazására, harmadszor egy jelenség létének bizonyítására, negyedszer pedig több példa ismertetéséből tanulságok levonására. A hadtörténelmi esetek feldolgozása hadjáték formában, a második esethez sorolható. Clausewitz ezt írja: „a példa módot

Az emberi tevékenység elsősorban tapasztalati úton fejlődik. Érvényes ez a harctevékenységre is. Az egyik tanárom mondta, hogy a harcászati utasítás kötése azért vörös, mivel vérrrel írták. A jó szabályzat mindig a sikeres harcok kikristályosodott tapasztalatait foglalja magában, de ahhoz, hogy alkotó módon tudjuk használni a szabályokat, ismernünk kell a körülményeket, amik a szabályokat megteremtették. Persze életszerűtlen lenne célul tűzni, hogy az alegységparancsnok ismerje a korábbi háborúk minden hasonló beosztású parancsnokának tevékenységét, de az elvárható, hogy a történész katonai tájon fel jellegzetes példákat, melyek jól példázzák egy-egy szabály alkalmazását. A fentiekben megfogalmazott gondolatokat évezredek óta ismerik vagy felismerik a katonai vezetők, így rendelkezésünkre állnak azok a kipróbált eljárások is, melyek lehetővé teszik a hadtörténelmi tapasztalatok hatékony megismertetését.

Tantermi körülmények között⁴ a legegyszerűbb módszer a választott esemény narratív bemutatása, a lényeges momentumok kiemelésével és a tanulságok értelmezésével. A gyakorlatban ez egy előadás, melynek elengedhetetlen kelléke az esemény helyszínéről készült vázlat. A hallgatóság szempontjából nem mellékes, hogy minél gazdagabb szemléltetéssel tudjuk érthetőbbé tenni az előadásunkat. A jó szemléltetés érthetőbbé teszi az elmondottakat, de soha nem vonja el a figyelmet a témáról. Filmrészletekkel, animációkkal általában bemutathatjuk a harc és a helyszín jellegzetességeit. Az elmúlt évek filmtermésében találkozhatunk katonai események történeti hűséggel való feldolgozásával is. Ezzel hatékony eszközt kapunk a kezünkbe, hiszen a film alkotói sok esetben törekedtek az események valósághű megjelenítésére. Szerencsés esetben a filmben megjelenített eseményről rendelkezésre állnak jelentések, elemzések, térképvázlatok, és így már össze lehet állítani a foglalkozás anyagát. Csak film alapján nem lehet oktatni, hiszen az nem a valóság, hanem magában rejtí a rendező szubjektív látásmódját, és a történetet sok esetben a lehetőségeknek és a kedvező képi megjelenítésnek megfelelően megváltoztatják. Éppen ezért az előkészítés során a rendelkezésre álló dokumentumok segítségével el kell végeznünk a film forráskritikai elemzését, és a kritikus részeket vagy kihagyjuk, vagy határozottan felhívjuk rájuk a hallgatók figyelmét. Tulajdonképpen a dokumentumfilmek, oktatófilmek szintén képesek betölteni ezt a feladatot, azonban ezeknek lényegesen kisebb a költségvetése mint egy mozifilmnek, így látványelemekben is szegényesebbek.

---

nyújt arra, hogy azokat a csekélyebb körülményeket is tárgyaljuk, melyek a gondolat általános kifejezésével együttesen felöllelhetők nem voltak; hisz ép ebben áll a különbség az elmélet és a tapasztalat között." *Clausewitz Károly: A háborúról.* (Ford. *Hazai Samu.*) 2. kiad. Budapest, 1917. 133. o.

⁴ Fontosnak tartom megjegyezni, hogy jelen írásomban csak a tantermi foglalkozásokon alkalmazható módszerekkel foglalkozom. Elsősorban azért, mivel a katonai felsőoktatás hadtörténelemre fordítható óraszámai erre adnak leginkább lehetőséget. Míg egy tantermi hadijáték akár egy 45 perces foglalkozás keretében is sikeresen levezethető, addig egy terepfoglalkozás legalább egy teljes napot igényel, de ezt még növeli az előzetes felkészülés és az utazás a helyszínre. Mivel a tantermi hadijáték során egy-egy döntési helyzet megoldása a feladat, így nélkülözhető a terep részletes ismerete és a helyszínen szerzett benyomások sokasága.

A terepfoglalkozásoknak szintén jól kidolgozott módszertana és irodalma van. Számomra az egyik leg-szimpatikusabb módszer a „staff ride” melynek során a résztvevők előzetesen tanulmányozzák az összecsapásról rendelkezésre álló dokumentumokat, majd a terepen a harc szempontjából fontos álláspontokról rekonstruálják az eseményeket. Esetenként ezt korabeli egyenruhákat és fegyvereket viselve teszik. Persze ezt korábban nálunk is gyakorolták hadtörténelmi utazás megnevezéssel. Egy későbbi tanulmányban tervezem a terepfoglalkozások módszereinek feldolgozását is.

A foglalkozáson először a dokumentumok, vázlatok alapján bemutatjuk és elemezzük az esemény egyes mozzanatait, majd megnézzük és értelmezzük a film egyes részleteit. Akkor jó a film, ha képes a szereplő szemszögéből láttatni az eseményeket. A megelőző elemzés során a hallgatók átfogó képet szereznek az eseményről, a film pedig megmutatja, hogy mennyit érzel ebből a résztvevő. A térkép vagy vázlat alkalmatlan arra, hogy érzékeltesse azt, amikor a harc során térben és időben váltakozva érkeznek jelzések, és a parancsnoknak az egész harcmezőt uralni kell. A vázlat mivel felülnézetből mutatja az eseményeket, nem képes érzékeltetni a térbeli észlelés korlátait.

A hallgatók feladatmegoldó képességét fejleszti a hadijáték. A hadtörténelmi példának csak kis része alkalmas arra, hogy ebben a formában dolgozzuk fel, hiszen a résztvevőknek döntéseket kell hozni a foglalkozás adta körülmények között. Ehhez olyan példát kell választanunk:

- ahol a parancsnok tevékenysége megfelel a hallgatók képzettségi szintjének és a képzés céljának (tishti hallgatóknál a század-zászlóalj szint a kívánatos, míg ugyanezen feladatok a vezérkari hallgatóknál nem fejlesztenek);

- adjon lehetőséget feladat beillesztésére (ahol a rendelkezésre álló adatok alapján csak egy megoldás van, vagy éppen ellenkezőleg, túl sok, az nem alkalmas hadijátéknak);

- jól felismerhetően mutasson be egy vagy több szabályzat szerinti harctevékenységet (az olyan esetek, ahol a véletlen vagy csak ritkán jelentkező körülmények játszanak szerepet, hadijátéknak nem alkalmasak, de egy rövid előadást megérnek, válasszunk olyan példát, ami átlagos viszonyok között előadódhat).

A hadijáték során előáll az a sajátos eset, amikor a történész nem utasítja el a „mi lett volna ha...?” kérdést, ellenkezőleg, maga teszi fel. A feladat ugyanis az, hogy a foglalkozás résztvevői az alaphelyzet ismeretében meghozzák a saját elhatározásukat. Ez lehetőséget ad a helyzet és a döntések alapos elemzésére, aminek kedvező esetben csak az idő szokott gátat vetni. A nap fénypontja azután, amikor a megoldásokat összevetjük a valósággal. Kiderül, hogy lényegtelennek látszó körülmények, a résztvevők akaratlan hibái milyen jelentős hatást gyakorolhatnak az eseményekre.

A foglalkozás előkészítése során a rendelkezésre álló források alapján részletesen rekonstruálnunk kell az eseményt. Bármilyen érdekesnek is tűnik az esemény, ha elégtelenek a források, nem alkalmas arra, hogy a hadijáték alapja legyen. Ezen kívül a helyszínt is rekonstruálnunk kell, korabeli térképek, vázlatok, fényképek alapján. A tantermi foglalkozás keretei között a terepet vázlat formájában lehet megjeleníteni. Ennek megfelelően a feladat az adott tevékenység megtervezésére irányulhat. A harc dinamikáját nem érdemes vázlatról gyakorolni, mivel a felülnézeti kép áttekinthetőségét meg sem közelíti a terepen mozgó ember látótere.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar katonai vezetőképzésben részt vevő hallgatóinál tartott tantermi óráimon három hadtörténelmi esetet dolgoztattam fel hadijáték formában. A foglalkozások anyagának elkészítésénél az alábbi körülményeket kellett figyelembe vennem.

A hadtörténelem oktatás 3 szemeszterben, összesen 90 órában folyik. Ez alatt az ókortól a helyi háborúig jutunk az egyetemes és a magyar hadtörténetben. Ez eleve jelzi, hogy egy hadijátékra legfeljebb egy órát fordíthatok, amiből az első 45 percben az esemény történeti hátterét vázoló fel. A hadijáték órán először kiosztom a vázlatokat és

a feladatlapot. Ezt követően ismertetem az alaphelyzetet és a feladat megoldásához szükséges adatokat. A hallgatók általában 10-15 percet kapnak az elhatározásuk meghozatalára, amiben a feladatlap kérdései segítik őket. Ezután sorban mindegyikük ismerteti az elhatározását. Sokszor már ekkor felhívom a figyelmüket a hibákra vagy a jó gondolatokra, de a hallgatótársaik is véleményt mondhatnak. Végül az elhangzottak összegzéseként kialakítunk egy közös elhatározást. Ezt követi „hidegzuhanyként” a valós esemény ismertetése. Tanulságos szembesülni a feladatmegoldások és az egykori parancsnok elhatározása közötti különbségekkel és hasonlóságokkal, valamint a valóságos körülmények és a véletlen hatásaival. Az óra végén összegzem a hadtörténeti példa tanulságait.

A választott példának kis kötelékek tevékenységét kell bemutatni, ami megfelel a hallgatók harcászati ismereteinek. Ez jelentősen megnehezíti a kiválasztást, mivel olyan példát kell találnunk, ahol szakasz, század esetleg zászlóalj szintű harccsoport önálló feladatot hajt végre, és a parancsnok önálló döntéseket hoz. Ezen túl az eset olyan legyen, hogy lehetőséget adjon a hallgatóknak a kapott feladatnak az alaphelyzet és az erőviszonyok leírása, valamint egy terepvázlat segítségével való megoldására. Ehhez persze nagyon alapos leírással kell rendelkezniünk, ami kis kötelékek tevékenységénél elég ritkán teljesül, ezért esetenként az elfogadottnál nagyobb mértékben kell visszaemlékezésekre hagyatkoznunk. Ezzel együtt előnyben kell részesítenünk a levéltári forrásokkal dokumentált eseteket. A választásom végül az alábbi három példára esett.

1916. március 19-én végrehajtott vállalkozás a Mrzli Vrh-en⁵

1916 márciusában a tolmeini hídfő védelmének kulcsa a Mrzli Vrh volt. A hegy keleti oldalán egy katlan oldalát követve húzódott a magyar állás, markáns töréssel a 854-es magassági pont közelében. A magassági ponttól egy gerinc ereszkedett a völgy felé, melyen az olaszok egy árkot hajtottak előre, azzal a szándékkal, hogy beékelődjenek a védelembe. Paduschitzky Alfréd százados, a 3. hegyidandár kötelékében harcoló 46/III. zászlóalj századparancsnoka a téli időszakban javaslatot terjesztett elő az olasz árok elfoglalására. A feladatot a 46/III. cs. és kir. zászlóalj 11. és 12. százada hajtotta végre 4-4 szakasszal. Az olasz árkot század erő védte, azonban az 1100-as magassági pont körzetében jelentősebb olasz erők tartózkodtak, melyek harcbalépésével számolni kellett.

Az előkészítés során létraszerű rohamhidakat készítettek deszkákból a drótkadályok leküzdésére. Az állomány felszerelését kiegészítették hólepellel, nagyobb mennyiségű kézigránáttal, drótvágó ollóval, világító eszközökkel és az elfoglalt állás megerősítéséhez műszaki anyagokkal (szögesdrót, deszka, homokzsák). A vállalkozást közvetlenül támogatta egy aknavetőosztag, melynek tüze egy célpontra tervezhető, az ereje nem megosztható.

Az önkéntesekből szervezett járőrt az ellenség elől rejtve, egy hátsó terepszakaszon több napig gyakoroltatták az akadályrendszer leküzdésében, árokharcban, kézigránát használatban.

Március 19-én felhős, ködös idő volt, 1-2 °C hőmérséklettel. A hegyet hó borította. 07¹⁵-kor nyugodott le a telihold és csak 08⁰¹-kor kelt fel a nap.

---

⁵ A vállalkozást részletesen leírja Paduschitzky Alfréd emlékiratában. Hadtörténelmi Levéltár Tanulmánygyűjtemény. A 3. he.dd. anyagai pedig tartalmazzák a támadás tervét és a harcjelentéseket. Kriegersarchiv Wien, NFA 3. Geb. Brig. 2131., 2136. doboz.

A hallgatók feladata megtervezni az olasz árok elfoglalását. Ezen belül:

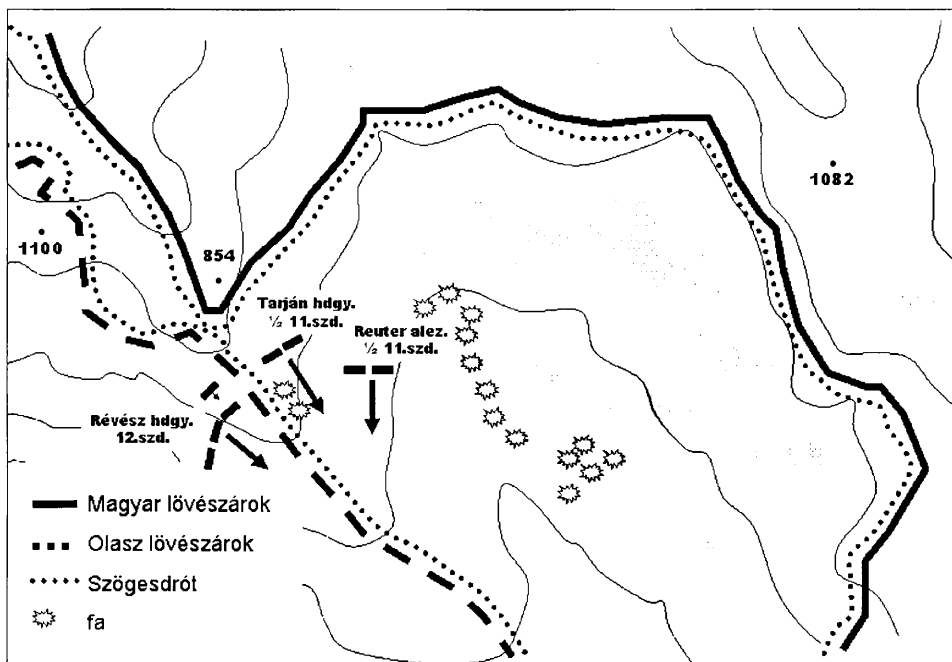
- a rendelkezésre álló 2 század (4-4 szakasz) elosztását;
- az egyes csoportok feladatát;
- a támadás időrendjét.

Az eredeti vállalkozásban az aknavető szakaszt az 1100-as magassági ponton (mp) lévő olasz erők lefogására tervezték.

A támadó csoport március 19-én 04³⁰-kor foglalta el a megindulási helyzetet. A dandárparancsnokság 04¹⁵-re harcálláspontot telepített az 1108-as mp-re és kiépítette a vezetékes összeköttetést a 46/III. zászlóaljparancsnokkal.

04⁰⁰-kor egy járőr (1 altiszt, 5 fő legénység) átjárót nyitott az olasz drótkadályon, anélkül, hogy az ellenség észlelte volna. 04¹⁵-re jutottak át. 05⁰⁰-kor a 12. század Révész hadnagy vezetésével az átjárón keresztül megrohmozta az árkot, és rövid szuronyharc után az erdő nyugati csücskéig elfoglalta. Ezalatt a 11. század két szakasza Tarján hadnagy parancsnoksága alatt a balszárnyon szétbontakozva előrenyomult, és csatlakozott a 12. századhoz. Ezzel egyidőben a saját tüzérség előkészített tüze megakadályozta, hogy az ellenség a 1100 mp irányából átkarolja a 12. századot.

05²⁰-kor a katlan oldalában, a 854 mp-től keletre szétbontakozott a 11. század két szakasza Reuter alezredes vezetésével, és frontális támadást indított az árok déli része ellen, azonban az árok előtt rohamot fúvatott. Ennek hatására az ellenség felébredt, de rövid harc után az árkot elfoglalta és a 46/III. zászlóalj géppuskás osztaga az árok délkeleti végében foglalt állást. A Reuter-csoport 15 sebesültet veszített, ezzel szemben a 12. századnak csak egy sebesültje volt.

A hallgatók általában jól oldják meg a feladatot. Felismerik, hogy az árokkal párhuzamosan kell támadni. Tipikus hiba, hogy az aknavetőszakasz tüzét a támadó csoport támogatására tervezik. További gyakran előforduló probléma, hogy túl későre tervezik a vállalkozás megindítását, és az egyes részfeladatok végrehajtására kevés időt hagynak. Az olasz árok déli részének elzárására tervezett kötelék szintén gyakran hiányzik a megoldásokból.

Bár a hallgatók többsége az eredeti vállalkozáshoz hasonló változatot dolgozott ki, készült egészen sablonos megoldás is, mely szerint a két század a katlan oldalában szétbontakozva, az aknavetőszakasz támogatása mellett arcból megrohamozza az árkot. Ez sem rossz, hiszen a világháborúban találunk számos példát erre is. Azonban éppen ezért hasznos a fenti példa feldolgozása, mivel tudatosítja a hallgatókban, hogy a sablonos megoldások nem helyettesíthetik a parancsnoki gondolkodást.

A balassagyarmati „csehkiverés”

1919 januárjában a Károlyi-kormány beleegyezett, hogy az északi demarkációs vonalat délebbre tolják, és így cseh megszállás alá került Balassagyarmat. A várost egy megerősített század szállta meg. A magyar katonaság – nagyjából század erő – a várostól délre, Magyaránadorban állomásozott. Miután a város polgárságát több sérelem érte, felkeresték a magyar parancsnokságot, és megállapodtak abban, hogy közös erővel visszafoglalják a várost. A „csehkiverés” dokumentumanyagát a Nógrádi Levéltár vaskos kötetben⁶ jelentette meg, mely alapján az esemény részletesen rekonstruálható. A nagy parancsnoki döntési szabadság és az, hogy század szintű erők vettek részt a harcban, ideális hadijáték alapanyaggá teszi az esetet.

A cseh légiós század ereje 130 puskából és 4 géppuskából állt. A főerők a honvédlaktanyát szállták meg, egy szakasz egy géppuskával a vasútállomáson volt elhelyezve, egy-egy raj pedig a város nyugati, déli és keleti kijáratát őrizte. A magyar erőket a cs. és kir. 38. kecskeméti gyalogezred karhatalmi százada (3 tiszt, 130 fő legénység [3 szakasz = 9 raj] 110 puska, 1 géppuska – ebből 12 katona Gáthy hadnagy parancsnoksága alatt Szügyön –), a 16. honvéd gyalogezred pótzászlóalj különítménye (15 tiszt, 30 fő legénység, 25 puska, 1 géppuska), a 13. huszárezred különítménye (8 fő huszár, 8 ló, 8 karabély) és a balassagyarmati polgárok csoportja (70-80 fő puskákkal) alkotta.

A hallgatók feladata, hogy hozzanak elhatározást a támadás végrehajtására. Ebben az alábbi kérdésekre kell kitérniük:

- az indulás időpontja Magyaránadorból, ha lovaskocsikkal hozzák őket Balassagyarmat határáig, ahol a felfegyverzett polgárok várják őket;
- a támadás célpontjai, az erők elosztása az egyes célpontokra és a támadó csoportok feladata;
- a támadás kezdetének időpontja és az együttműködés módja;
- a vasútállomás és a laktanya elfoglalásának részletes terve.

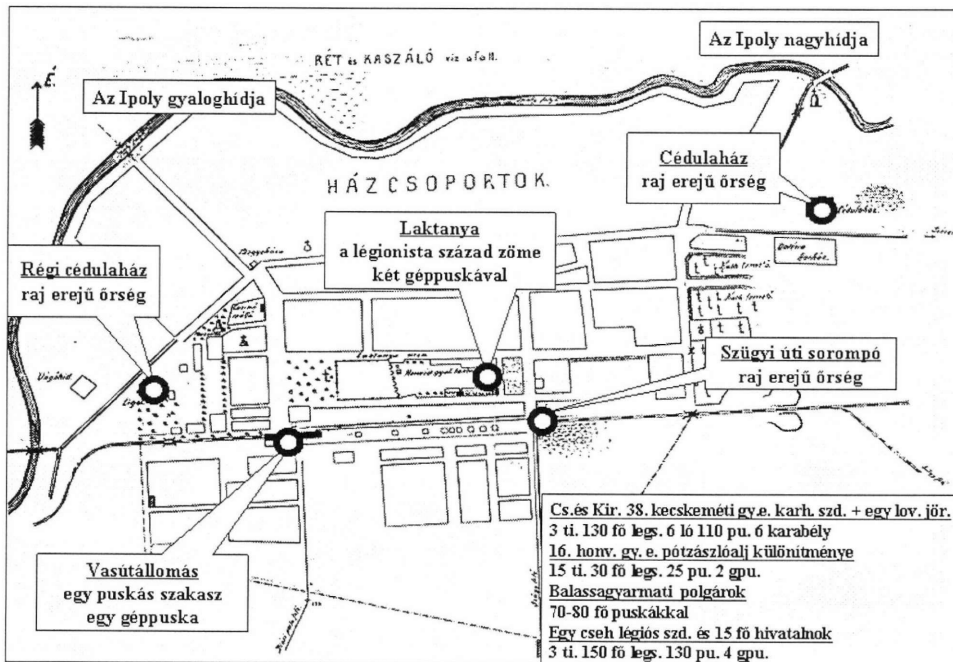
---

⁶ *Barthó Zsuzsanna – Tyekvicska Árpád: Civitas fortissima. A balassagyarmati „csehkiverés” korának forrásai és irodalma. Balassagyarmat, 2000. (Nagy Iván könyvek 10.)*

Ez utóbbihoz az objektumok korabeli és a jelenlegi állapotáról készített fényképekkel illusztrált tájékoztatót tartok, és részletes vázlatokon bemutatom az alaprajzukat.

A hallgatók kapnak egy vázlatot a városról, melyen föltüntettem a cseh erők elhelyezkedését, valamint további két vázlatot a vasútállomásról és a laktanyáról. Megkapják a szembenálló erők felsorolását és a feladatokat írásban.

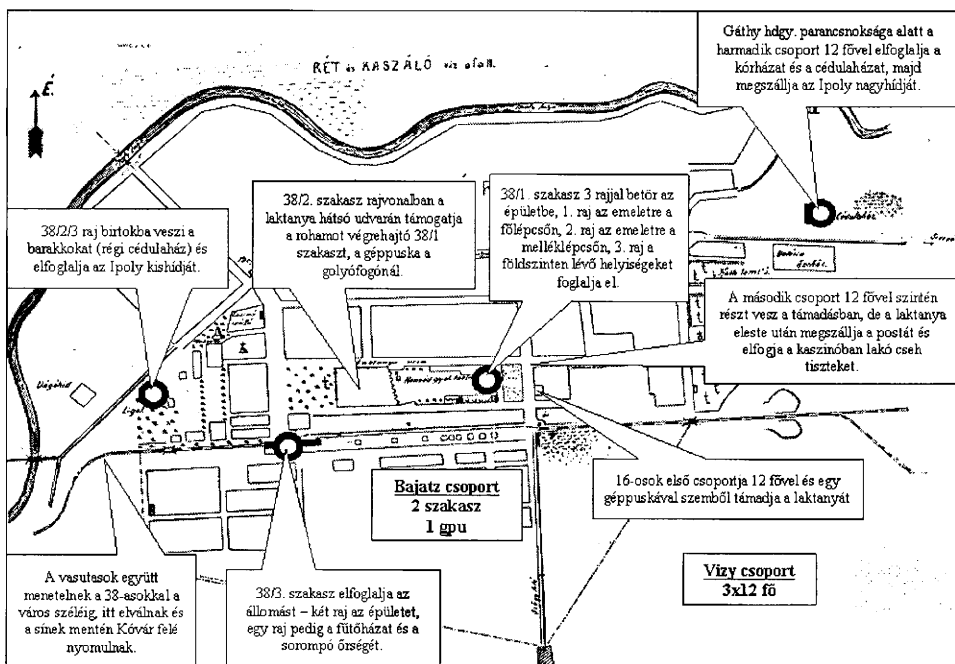

A támadást végrehajtó erők csoportosítása a következők szerint alakult 1919-ben: a laktanyát hátulról, az udvar felől támadta a 38-asok 1. és 2. szakasza 1 géppuskával. Az 1. szakasz 3 rajjal betört az épületbe, az 1. raj az emeletre a fölépcsőn, a 2. raj az emeletre a melléklépcsőn jutott fel, a 3. raj a földszinten lévő helyiségeket foglalta el. A 2. szakasz rajvonalba a hátsó udvaron bontakozott szét a géppuskával a golyófogónál. A 2. szakasz egy raja kapott feladatot a város nyugati kijáratát őrző cseh raj kiiktatására, majd az Ipoly kishídjának elfoglalására.

A 3. szakasz támadta az állomást – két raj az épületet rohamozta, egy raj pedig a város kijáratát őrző rajt tette harcképtelenné, majd a fűtőházat támadta.

16-osok első csoportja 12 fővel és egy géppuskával szemből támadta a laktanyát. A második csoport 12 fővel szintén részt vett a támadásban. A harmadik 12 fős csoport a város keleti kijáratát szerezte meg, majd megszállta az Ipoly nagyhídját. A lovaság a támadás jelére a nagyhídhöz vágatott, és elfoglalta azt a 16-osok harmadik csoportjával.

A felfegyverzett polgárok együtt meneteltek a 38-asokkal a város széléig, itt elváltak és a sínek mentén nyugat felé biztosítottak.

Ez volt a terv és nagyjából az, amit a hallgatók feladatmegoldásának tartalmaznia kell. Miután elkészültek a megoldások, elemezzük őket, összevetve az eredeti elgondolással. Azonban ez csak az elmélet. A foglalkozás hátralévő részében ismertetem a támadás lefolyását. A csehkiverés az egyik legjobb példája annak, hogy a valóság még a jó elgondolás végrehajtása elé is váratlan események sorát gördíti.

A Szügyre küldött lovasjárőr nem találta meg az állomást, így az oszlopnak itt meg kellett állni. Balassagyarmat határában egy hangosan beszélgető csoportra lettek figyel-

mesek, akik hangos ovációval fogadták a katonákat. Ez volt a vasutasok mintegy 40 fős csoportja, akik a hidegre tekintettel alaposan bepálinkáztak.

A 2. szakasz 3. raja nem a régi cédulaházat, hanem a vasutas tévedése folytán Dr. Vass Zoltán házát rohanta meg. Míg itt lövöldöztek, a csehek megszöktek a régi cédulaházból.

Gáthy Elemér csoportja megközelítette a cédulaházat, de amikor a kürtjelre rohamra indultak, a csehek erős puskatűzzel fogadták őket. Gáthy hadnagy az ablakhoz kúszott és belőtt. Egy cseh katona meghalt, a többiek pedig kegyelemért könyörögtek. A foglyokat a hadnagy Susiczky Ignác pincéjébe zárta és a kulcsot magához vette.

A csehek az állomást három csoportban védték. Egy-egy csoport a peronon és az emeleten géppuskával, egy harmadik pedig a raktárakban. A peronról gyorsan visszavonultak, de a raktárakból kijöttek, és a szerelvények alá húzódva lövöldöztek. A cseh állomásfőnök a raktárak felé néző emeleti géppuskánál állt. Végül a csehek a peron üvegtezejére kiugrálva próbáltak menekülni. Az egyik magyar vasutas a lövöldözés alatt az asztalok alatt bujkált, majd beszaladt a pénztárba, mire az egyik magyar katona utána lőtt.

A laktanyát az udvar felől megrohamozó két rohamcsoport közül az egyik a főlépcsőn, a másik pedig az oldallépcsőn tört az emeletre. Ezzel egyidőben a csehek a főlépcsőn rohantak lefelé, élen Lauka Augustin főhadnaggal. Az emeleti fordulóban találkozott a két csoport, ahol Lauka mellbe lötte Czakó Balázs honvédet, mire a mögötte jövő szakaszvezető le akarta szűrni a cseh tiszteket, de önkéntelenül elsütötte a puskáját, és így fejbe lötte. A csehek erre az emeleti helyiségekbe menekültek. Mikor a főlépcsőn rohamozók felértek, meglátták a másik csoportot, azt hitték, hogy oldalba támadták őket, mire visszavonultak. A másik csoport ezt látva azt hitte, hogy visszavonulás van, és ők is követték őket. A két csoport a kapualjba szorult.

A szemből támadó csoportnak 200 métert kellett kúszni mivel a kutyák ugatni kezdtek. Ezután fél órát váraoztak a hidegben, mivel eddig tartott a hátsó kapu kidrótozása. A laktanya előtt cseh őrszem állt. A kürtjelre a csoport parancsnoka a katonához rohant, kicsavarta a kezéből a fegyverét, majd a katonáival megpróbálta bedöntené a kaput. Bentől erős robbanások és ordítózás hallatszott. Amikor végre sikerült benyomni a kaput, az ide szorult 38-asokkal találták szembe magukat. Amikor a homlokzat felőli géppuska tüzet nyitott, a 38-asok kirohantak a kapualjból és magukkal rántották a 16-osokat is, mert azt hitték, hogy a csehek lőnek rájuk hátulról, ezért menekültek ki az épületből. Egyedül a 38-asok egyik katonája maradt vissza a lépcsőnél lövöldözve. Amikor látta, hogy a többiek visszavonultak, ő is elment. A kitóduló katonák látványára a géppuskások is elmenekültek.

A menekülők a laktanya délkeleti sarkához húzódtak. Innen Víz Zsigmond a közeli árokba, majd a kb. 80 méterre lévő másik árokba parancsolata őket. Miután a laktanyát ostromló csoport visszavonult, híre jött, hogy a támadás a város másik részén sikerrel járt. Ide hozták az állomásról hat cseh katonát és vasutast. Az egyiket beküldték parlamenterek. A cseh vasutas hangos „csehszki” kiabálással ment a laktanya felé. Közben a legénység azzal szórakozott, hogy mellé lövöldözött, és azon röhögött, hogyan ugrál a rémült cseh. A csehek beleegyeztek, hogy megadják magukat, és kitűzték a fehér zászlót. A vasutas csehül mondta Bajatz Rudolfnak, hogy a cseh parancsnok egy járőrt beenged és előttük leteszik a fegyvert. Bajatz ezt elmondta a legénységnek magyarul is. Erre a mieink felugrottak és az épület felé rohantak. A csehek tüzet nyitottak. A katonák nagy

része szétfutott, jórészt csak a tisztek maradtak a helyükön. Ekkor ismét parlamentert küldtek, aki elmondta a magyar katonák helyzetét, mire a cseh parancsnok visszaüzent, hogy már nem akarja megadni magát.

A legénység az eseményektől és a hidegtől demoralizálódva rendetlen visszavonulásba kezdett Szügy felé. Itt Vizey és Bajatz gyülekeztette őket, és vissza akartak térni Balassagyarmatra. Erre a katonák kijelentették, hogy fáradtak és nem harcolnak tovább.

A golyófogónál felállított géppuska és 6 fős legénysége a reggeli órákban lőtte a laktanyát. Először a gimnáziumból – itt a diákok is segítettek a felállításnál –, majd amikor a csehek belőtték az állást, az Andrássy utcáról, utóbb a vágóhíd környékéről. A géppuskát egész napra visszatartotta a városban Dobó József gimnáziumi tanár, tartalékos főhadnagy.

A városban maradt még további 15 katona, akik a polgárokhoz csatlakoztak. A katonák visszavonulása után, két cseh vasúti hivatalnok előbújt a rejtkehelyéről és pisztollyal kényszerítették az egyik pályamunkást, hogy hajtányon vigye őket Losoncra. Hibás váltoállítás miatt a szügyi állomáson csellengő katonák közé futottak be. Azok döbbenet nézték őket, és azt hitték, hogy a csehek megtámadták az állomást. A két vasúti hivatalnok közben arra kényszerítette a pályamunkást, hogy kihajtson az állomásról. Amikor a katonák magukhoz tértek, leadtak egy-két lövést de célt tévesztettek.

A várost végül az iglói géppuskások különítménye foglalta el. Az osztag – 5 tiszt, 17 katona, 4 géppuska – 13³⁰-kor érkezett a város határába. A csehek a laktanyából lőtték a vonatot, ezért a kórház felől hatoltak a városba. Rajvonalonban haladtak a laktanya felé, majd az oda vezető utcák torkolatában állították fel a géppuskákat. Végül két osztagot alakítottak, és elhatározták, hogy előlről és hátulról egyszerre támadják meg a laktanyát. Kattauer Rudolf a városházán maradt. Rajnay Vilmos százados a laktanya háta felől – Koricsánszky hadnagy az állomásról biztosított – Kondor főhadnagy a homlokzat felől a vasúti átjárótól rohamozott. Várták az alkonyatot, hogy sötétben nyissanak tüzet. Kacsóh hadnagy és Németh tiszthelyettes a laktanya kapujához kúszott és azt benyomta. Ekkor egy cseh géppuskával találták szemközt magukat, amit váratlan rohammal elfoglaltak. Ekkor az egész osztag berohant a kapualjba, és közelharcot vívott a csehekkel. Közben a parancsnokok a városházáról telefonon tárgyaltak a csehekkel. Azok végül jelezték, hogy megadják magukat.

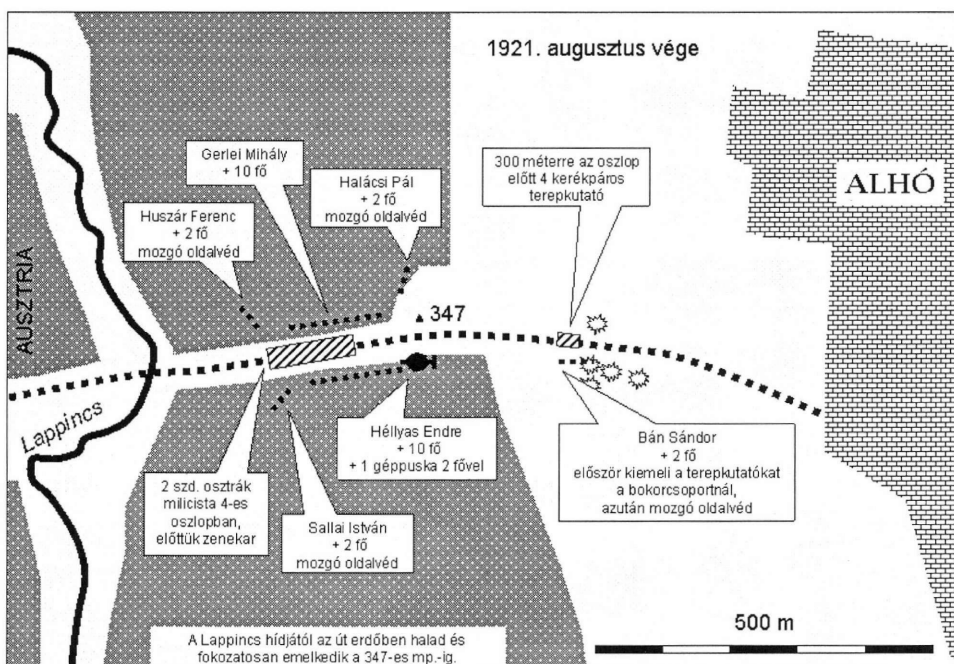
A hallgatók által kidolgozott megoldások gyakran sok hasonlóságot mutatnak az eredeti tervekkel, ha a számvetésükben figyelembe veszik a fontos célpontokat és az azok megtámadásához szükséges erőket. Hibaként jelentkezik, hogy nem gondolnak a Szügyre kihelyezett őrség csatlakozásának megszervezésére. Általában nem támogatom azokat a változatokat, ahol a 38-as és a 16-os alegységeket megbontva és újraszervezve tervezik. Gyakori hiba szűk időszámvetés is.

Előfordult sablonos megoldás is, melyben a rendelkezésre álló erők hajnalban szétbontakoztak a város szélén, és frontális támadást indítottak a géppuskák támogatásával. Egy másik változatban a békeművelet hatása jelentkezett, ugyanis a hallgató szándékosan nem zárta le az Ipoly hídjait, hogy a kiszorított cseh erők lehetőséget kapjanak a gyors visszavonulásra.

A nyugat-magyarországi felkelők alhói lesállása

Az esetről csak egy visszaemlékezést találtam a Rongyos gárda harcait bemutató kötetben,⁷ azonban ez tartalmazza a szükséges részleteket. 1921 augusztusának utolsó napjaiban két osztrák milicista század vonult Alhó felé négyes oszlopban. Előttük zenekar, valamint 300 méterre 4 kerékpáros terepkutató haladt. A felkelők puskákkal, kézigránátokkal és egy géppuskával felfegyverzett 38 fős csoportja elhatározta, hogy lest állít az úton. A csoportban 6 fő töltött be különböző parancsnoki beosztást.

A hallgatók feladata, megtervezni a lesállást, és a kiadott vázlaton jelölni az erők és a géppuska elhelyezését. A kiadott terepvázlaton jól látható, hogy az út a Lappincs hídjától folyamatosan emelkedve erdőben, majd a dombtetőre érve nyílt terepen fut, azonban a falu előtt kanyart vesz, és elhalad egy bozótos mellett. A hallgatóknak fel kell ismerni, hogy itt kínálkozik a legkedvezőbb lehetőség a terepkutatók elfogására. A 6 fő parancsnoki beosztású említése jelzi, hogy eredetileg ennyi alcsoportra osztották az erőket. A lesállás megtervezésénél fontos szempont, hogy amennyiben az út két oldalán, egymással szemben van egy-egy alcsoport, akkor nem használhatnak puskát, csak kézigránátot. A géppuska nagyobb lőtávolságát úgy tudják kihasználni, ha az útkanyarból végiglövik az utat (a valóságban is így történt). További hasznos taktikai fogás, hogy a két tűzcsoport jobb- és balszárnyán egy-egy mozgó oldalvédet helyeztek el, melyek közül az egyik feladata volt a terepkutatók kiiktatása.

⁷ A Rongyos Gárda harcái. 1919–1939. (Szerk és az utószót írta Bálint István János.) Budapest, 1999. 90–97. o.

A foglalkozások általános tapasztalata, hogy a hallgatók elsősorban puska és géppuska alkalmazására építik a lesállást. A kézigránátot csak kiegészítő fegyvernek tartják. Ennek megfelelően a lesállást legtöbbször csak az út egyik oldalára tervezik vagy a hídhoz. A mozgó oldalvédek alkalmazását nem ismerik. A géppuskát az esetek többségében az útkanyarba helyezik, és a terepkutatók elfogását is a bozótoshoz tervezik.

Tapasztalatok

A hadtörténelem tanítás jelentős részben azt célozza, hogy a hallgatók elsajátítsanak jelentős részben lexikális ismereteket. Általánosan minden megtörtént katonai esemény a hadtörténelem részévé válik, és a hadtörténelem ismerete a gyakorlatban ezek ismeretét jelenti. Ezen kívül további jelentős lexikális ismeretanyagot képez a haditechnika, hadszervezet, katonaföldrajz, erődítészet stb. Az előadásokon és a tankönyvekből megszerzett ismeretek ellenőrzése során az adatok visszakerdezése nem mellőzhető, azonban a gondolkodás képességét először a különböző összefüggések felismerése igényli.

Mivel a hadtörténelem fontos és jelentős részét képezi a történelemnek, nem lehet egyedül a katonák privilégiuma. Hadtörténelmi ismeretterjesztő könyvek, filmek sokasága készül a nagyközönségnek és a különböző számítógépes stratégiai- és akciójátékokban bárki lehet hadvezér vagy harcos. Egyre több civil felsőoktatási intézmény hirdet hadtörténelmi kurzusokat, ahol az egyszerű lexikális ismereteken túl a hallgatók eljutnak a különböző összefüggések felismeréséig.

A katonai felsőoktatásban azonban ennél többről van szó. A hadtörténelem a katonai tapasztalatok tárháza. A jövő parancsnokai az életben kipróbált tapasztalatokat ismerhetik meg belőlük. A hadtörténelmi esettanulmány feladatának megoldása a lexikális ismereteken, az összefüggések meglátásán túl, kreativitást is követel. A parancsnok szerepében a hadtörténelmi és a katonai szaktantárgyak alapos ismeretére van szükség.